

HAKAN ALTINAY • Medeni

HAKAN ALTINAY 1968'de İstanbul'da doğdu. Zühtüpaşa İlkokulu, Kadıköy Anadolu Lisesi, İstanbul Atatürk Fen Lisesi, Boğaziçi Üniversitesi, Oslo Üniversitesi, New School for Social Research ve Yale Üniversitesi'nde eğitim gördü. Demirci çıraklığı, aşçı yamaklığı, özel öğretmenlik, turist rehberliği gibi işler yaptı. 2011-2020 yılları arasında Boğaziçi, Koç ve Sabancı üniversitelerinde ders verdi. *Global Civics* isimli kitabı 2011'de yayımlandı. Arapça, Çince, İspanyolca ve Rusçaya çevrildi; yüz on ülkede aynı isimli bir belgesele vesile oldu. Yazıları *The Economist*, *Financial Times*, *Open Democracy*, *New York Times*, *Project Syndicate* gibi çeşitli mecralarda yayımlandı. En son katkıda bulunduğu yayımlar Zülfü Livaneli ve Ayla Gökse'ın derlediği *İyiliği Düşünmek* (İletişim: 2020) ile Ulaş Bayraktar'ın editörlüğünü yaptığı *Memleket Manzaraları: Bir Dayanışma Arkeolojisi* (Avrupa Siyaset Okulu: 2020) yayınlardır. 2014'ten beri Boğaziçi Avrupa Siyaset Okulu'nun direktörlüğünü yapıyor.

İletişim Yayınları 3280 • Bugünün Kitapları 278

ISBN-13: 978-975-05-3481-2

© 2023 İletişim Yayıncılık A.Ş. / 1. BASIM

1. Baskı 2023, İstanbul

EDITÖR Tanıl Bora

KAPAK Hazal Acar

UYGULAMA Hüsni Abbas

DÜZELTİ Nebiye Çavuş

BASKI Ayhan Matbaası · SERTİFİKA NO. 44871

Mahmutbey Mahallesi, 2622. Sokak, No: 6/31 Bağcılar 34218 İstanbul

Tel: 212.445 32 38 • Faks: 212.445 05 63

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 45003

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,

Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 40387

Cumhuriyet Caddesi, No. 36, Daire 3, Seyhan Apartmanı,

Harbiye Mahallesi, Elmadağ, Şişli 34367 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

HAKAN ALTINAY

Medeni

İÇİNDEKİLER

“Medeni” Bir İnsan... · RUŞEN ÇAKIR.....	7
Başlarken.....	11
Medenisi Kaçmış Siyasi.....	19
Daha Çok Temas, Daha Samimi Muhabbet.....	23
Muhtaç Olduğumuz Kudret Yanımızda Oturuyor.....	29
İyi Niyet Üretimi.....	33
Aşk Olsun.....	39
Hür ve Mesul Vatandaşlar.....	43
Fazla Alışveriş, Eksik Muhabbet.....	49
Her Çelişki Bir Hata mıdır?.....	55
Hakikate Borcumuz Nedir?.....	59
Doğruyu Ne Zaman Söylüyoruz?.....	65
Önyargıların İşlevi.....	69
Muasır Medeniyet ve Biz.....	75
Türkiye Yüzyılı ve Gerektirdiği Yürek.....	81
Zamansız Sorular.....	87
Neye (ve Niçin) İnanıyoruz?.....	91
Müşterekler.....	97
Kalendermeşrepliğe Övgü.....	103

“Medeni” Bir İnsan...

RUŞEN ÇAKIR

Elinizdeki ince kitabın çok sade ve zarif bir adı var: *Medeni*. Artık pek kullanmaz olduğumuz bu sıfat pek çok şeyi kapsıyor. İşte, bu kitap tam da o “pek çok şeyi” anlatma iddiasını taşıyor ve bence çok başarılı bir şekilde anlatıyor. Ama bu sıfat aynı zamanda bu kitabın yazarı Hakan Altınay’ı mükemmelen tanımlayan bir sıfat. 30 yılı aşkın süredir tanıdığım, dostu olmaktan mutlu olduğum ve onur duyduğum Hakan’ı tarif etmekte işimizi çok kolaylaştıracak bir sıfat, “medeni”.

Bu kitaptaki yazıların büyük kısmını ilk okuyanlardanım, çünkü Hakan onları *medyascope* için kaleme aldı ve benim üzerimden editörlere iletti. Yine cezaevinde kaleme aldığı diğer yazıları da bu sunuş vesilesiyle okuma imkânım oldu.

Fakat şunu rahatlıkla söyleyebilirim: Ben bu yazıları çok önceki zamanlardan beri, –yani okumadan önce de– biliyordum aslında! Zira Hakan’la Türkiye’nin (ve dünyanın) şu son 30 yılını, sık sık birbirimizden uzaklarda olsak da, bir şekilde birlikte yaşadık ve onun bu yazılarda dile getirdiği görüşleri nasıl geliştirdiğine bizzat tanıklık ettim. İlk gençlik yıllarımdan itibaren sol hareket içinde yer alan ve dünyaya

esas olarak çelişkiler ve dolayısıyla çatışmalar perspektifinden bakan biri olarak Hakan'ın çoğulculuğu, ötekini, diyalogu önemseyen, önemsemenin ötesinde yücelten yaklaşımları karşısında ilk başlarda epey zorlandığımı itiraf etmeliyim.

Bir gazeteci olarak İslâmi hareketleri araştırmaya başladığım andan itibaren ister istemez “ötekini dinleme” yeteneğim gelişmişti. Daha sonra ülkücü hareket ve Kürt hareketini de anlamaya ve anladığım kadarıyla anlatmaya çalıştım. “Ötekiyle bir arada yaşama” çizgisine gelmemde kuşkusuz bütün bu deneyimlerimden cesaret aldım. Fakat onların yanında Hakan'ın düşüncelerinin ve onunla sohbetlerimizin çok büyük katkısı olmuştur.

Ötekini önemsemek “kendi” olmayı reddetmek değildir. Hele Türkiye gibi kendisinden olmayanları tavlama için her şeyi yapıp sonra onları yarı yolda bırakan kişi, grup, parti, hareket vb.'nin bol olduğu bir ülkede... “Kullanışlı aptallık” diye adlandırılan olaydan bahsetmek istediğimi anlamışsınızdır. Hakan benim tanık olduğum kadarıyla, kendisini kullandırtmadan başkalarının hakkını, hukukunu savunabilmenin mümkün olduğunu gösteren az sayıdaki örnekten biridir.

Bu noktada, AKP iktidarıyla ittifaklarının da sayesinde Türkiye'de bir tür Asr-ı Saadet yaşayan Fethullahçıların “diyalog” görüntüsü arkasında nasıl baskıcı bir tutum izlediklerinin ortaya çıkmasında Hakan'ın oynadığı kilit rolü hatırlatmak isterim. Hatırlanacaktır, Prof. Şerif Mardin'in öne sürdüğü “mahalle baskısı” kavramı, Prof. Binnaz Toprak yönetiminde bir ekip tarafından araştırılmış ve bu rapor daha sonra *Türkiye'de Farklı Olmak: Din ve Muhafazakârlık Ekseninde Ötekileştirilenler* başlığıyla kitaplaşmıştı (<https://www.metiskitap.com/catalog/book/4719>).

Prof. Toprak ve diğer araştırmacılar, özel olarak bunu hedeflemelerine rağmen, Fethullahçıların Anadolu'da nasıl

bir baskı ortamı oluşturduklarını görmüş ve raporda bir bölüm ayırmışlardı. Araştırmayı Açık Toplum Vakfı yaptırmıştı, direktörü de Hakan Altınay'dı. Fakat vakfın üst düzey yöneticilerinden Can Paker raporda Fethullahçıların eleştirilmesine sert bir şekilde karşı çıktı. Paker'in raporun o haliyle basılmasını engellemek için Fethullahçılarla birlikte neler yaptığma, buna karşılık Hakan'ın ona ve Fethullahçılara nasıl başarılı bir şekilde direndiğine tanışım.

Hakan elinizdeki kitabın girişinde, Gezi protestoları nedeniyle haksız ve hukuksuz bir şekilde cezaevine atılmalarından bahsederken şöyle diyor: "Kötülük, sınır, iz'an tanımayan bir keyfilik var... çoğu zaman hatırlamamayı seçsek de bu temel gerçeklerle ne yapacağımız kişisel olarak da, toplumsal olarak da önemli bir karar. Kötülüğün yanında iyilik ve erdem de var ve şaşkırtıcı derecede dirençli olabiliyorlar. Bu haliyle birisi kötülüğün baskın çıktığı, öteki de erdemin baskın çıktığı iki ayrı denge noktası olan ve dolayısıyla kalıcı dengesi olmayan bir sistem var elimizde."

Kötülüğe, iz'an tanımayan bir keyfiliğe karşı iyilik ve erdemi çıkartmış ve bu yüzden özgürlüğünden, sevdikleriyle birlikte olmaktan mahrum edilmiş bir yazarın, "medeni" bir insanın kitabını okuyorsunuz.

Başlarken

Bir şehirde, bir mahallede ya da gezegende birlikte yaşamak ne tür sorumluluklar ve haklar üretir? Kaderdaşlığın hukuğu, erdemi, hissi neye benzer? İnsanlığın derin, engin irfanını bizim için ne tür ipuçları içerir? Sıradan insanların erdemi niçin en değerli cevherimizdir? “Medeni”, bu soruların ve benzerlerinin peşinden gidiyor.

Bu ana, birazdan içine dalıp keşfe başlayacağınız su birikintisine akan en az dört farklı dere yatağı var. Hayata yön verme, büyük seçimler yapma konusundaki aklımızı, irademizi çok abartmamaktan yanayım ama geriye doğru baktığımızda bazı izlekleri tespit edebileceğimize inanıyorum. Bu âna nasıl, nerelerden geldiğine dair hikâyeyi sizlerle baştan paylaşmanın dürüst bir başlangıç olacağını sanıyorum.

Dere yataklarından en eskisi sosyal bilimlere olan ilgim ve bu alana dair Boğaziçi, Oslo ve New School üniversitelerindeki mesaim. Bu üç kurumdaki yıllarımı çok iyi duygularla anıyorum; o dönemden arkadaşım Ali Rıza Gürsel hâlâ çok yakın bir dostum ve sırdaşım. Boğaziçi’ndeki hocalarım Yeşim Arat, Binnaz Toprak, Üstün Ergüder, Nilüfer Göle, Fa-

ruk Birtek, Gürol Irzık'ın sıradan bilgi kaynaklarının ötesinde esin kaynağı olarak bendeki izlerini yıllar içinde fark ettim. Bir örnek ile kastımı anlatmaya çalışayım: Boğaziçi Üniversitesi Siyaset Bilimi Bölüm Başkanı olan Üstün Ergüder'in ona havadan sudan bir konuda şikâyet için gittiğimizde bizi hak ettiğimizden daha fazla ciddiye alması benim daha sonra onun ve başka muhataplarımın dikkatini hak etmeye yönelttiği ve kendi muhataplarımı da can kulağıyla dinlememi sağladığı ayırımına yıllar sonra vardım. Tüm öğrencilerin almak zorunda olduğu Humanities dersi, Selçuk Esenbel gibi son derece yetkin bir hocadan bir dönem Çin, bir başka dönem Japon tarihi dersi alabilmek 1980'ler Türkiye'sinde Boğaziçi'nin sunduğu eşsiz imkânlardı. Klasik Batı dışına açılan bu pencereden gelen havanın tadını alınca bu soruların peşine daha sistematik düşebilmek için Sosyal Antropoloji okumaya Oslo Üniversitesi'ne gittim. Antropolojinin kendisini bilinçli olarak farklı olana maruz bırakması, yargılamak yerine anlama ısrarını göstermesi benim için çok aydınlatıcı oldu. O dönemde çalışmalarını öğrendiğim Clifford Geertz yıllar içinde sık sık geri döndüğüm bir kaynak oldu. O yılların tamamındaki ruh halimiz sosyal bilimleri bir kariyer aracı olarak değil, bir hayat biçimi olarak görmektir. Ali Rıza Gürsel'e ek olarak hepsi hâlâ akademide olan Cemil Aydın, Ayfer Bartu, Ferit Güven, Nedim Nomer ile birlikte bol bol okur, tartışır ve herkesin de böyle yaşadığını varsayardık. Doktora programı seçme zamanı geldiğinde kariyer açısından en akılsızca ama içerik olarak en ilginç olan New York'taki New School'u seçtim. New School insani ve sosyal bilimler açısından eşsiz bir merkezdi. Talal Assad, Şeyla Benhabib, Partha Chatterjee, Eric Hobsbawm, Richard J. Bernstein, Charles Tilly aynı üç katlı mütevazı binada toplaşmıştı. Andrew Arato, Timothy Mitchell, Edward Said, Gayatri Spivak taş atımlık mesafedeydi. Jürgen Habermas ya da